

Jacek Zboina¹

Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego

Państwowy Instytut Badawczy

ORCID: 0000-0002-9436-5830

Ochrona przeciwpożarowa z uwzględnieniem szczególnej wartości dóbr kultury i dziedzictwa narodowego

Fire protection with special value of cultural property
and national heritage

Wprowadzenie

Poświęcone bezpieczeństwu i ochronie zabytków spotkania, jak: Międzynarodowe Forum *Bezpieczne zbiory – bezpieczne dziedzictwo. Muzea, biblioteki, archiwa w obliczu zagrożeń* (Kraków, 26–28 września 2023 r.), VIII Konferencja Naukowa *Racjonalizacja procesów zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzeń religijnych* (Wrocław, 23 września 2023 r.), I Kongres Bezpieczeństwa Dziedzictwa *Nowoczesne technologie w służbie ochrony dóbr kultury* (Gdynia, 31 maja – 2 czerwca 2023 r.), sprzyjały i obfitowały w refleksje, propozycje i inicjatywy. Inspiracją do nich były referaty wygłaszane między innymi podczas już wspomnianego I Kongresu Bezpieczeństwa Dziedzictwa, który odbył się w Gdyni: A Kossa, A. Koniecznego (2023), M. Wyszomirskiej

¹ Jacek Zboina: st. bryg., dr hab. inż., Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej im. Józefa Tuliszkowskiego – Państwowy Instytut Badawczy, e-mail: jzboina@cnbop.pl

(2023), D. Wróblewskiego (2023), A. Luzara (2023), oraz S. Kluska (2023) podczas VIII Konferencji Naukowej *Racjonalizacja procesów zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzeń religijnych* we Wrocławiu, a także konferencje branżowe, panele dyskusyjne, prezentacja dotychczasowych działań, dorobku i różnorodnych doświadczeń, w tym prezentacja ich w publikacjach i artykułach zarówno branżowych, jak i naukowych. Jak skuteczniej chronić – to zagadnienie wspólnie dyskutowane przez konserwatorów zabytków, archiwistów, specjalistów w zakresie ochrony przeciwpożarowej i wielu innych uczestników wskazanych forum, kongresu i konferencji. Przedstawiciele świata nauki, różnych jej dyscyplin, specjaliści branżowi, osoby profesjonalnie zajmujące się ochroną zbiorów i dziedzictwa narodowego, podobnie jak w latach wcześniejszych, poszukują rozwiązań mających na celu racjonalizację tej ochrony, a także coraz częściej szukając nowych, skuteczniejszych rozwiązań. U podstaw tych rozważań są dotychczasowe doświadczenia i praktyka, a celem jest doskonalenie ochrony dziedzictwa narodowego tak, aby była ona skuteczniejsza. Istotne miejsce i zorganizowaną strukturę dla tych rozważań i inicjatyw tworzy między innymi Rada Ochrony Dóbr Kultury w Komendzie Głównej Państwowej Straży Pożarnej (KG PSP). Rada jest stałym organem opiniodawczo-doradczym Komendanta Głównego PSP w sprawach związanych z ochroną kultury i dziedzictwa narodowego w przypadku zagrożeń, w szczególności takich jak pożary, miejscowe zagrożenia, katastrofy i awarie techniczne, sytuacje kryzysowe. Skład Rady stanowią między innymi przedstawiciele: Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (RCB), KG PSP, Komendy Wojewódzkiej PSP, Akademii Pożarniczej i Szkół PSP, Centrum Naukowo-Badawcze Ochrony Przeciwpożarowej–Państwowy Instytut Badawczy (CNBOP-PIB) oraz innych uczelni wyższych.

Najczęściej definiowane potrzeby i dyskutowane zagadnienia dotyczą aktualnie zagadnień prawnych ochrony zabytków, współpracy przy jej realizacji i właśnie wspomnianej już skuteczności ochrony z jednej strony, a racjonalności podejmowanych działań z drugiej. Prezentacja dotychczasowych wyników działań różnych podmiotów i ich współpracy ujawnia i motywuje do wyężonych dalszych wysiłków, aby wyzwaniom ochrony dziedzictwa kulturowego

i zabytków w najbliższej przyszłości sprostać możliwie najbardziej skutecznie. Wśród często podnoszonych tez szczególnie silnie aktualnie wybrzmiewa, iż zabezpieczenie dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie zabytkom pełnej ochrony wymaga współpracy wielu podmiotów, w tym w szczególności Państwowej Straży Pożarnej i konserwatorów zabytków (Koss, Wyszomirska, Zambrzycki, 2023).

W poniższym artykule przedstawiono wnioski i propozycje sformułowane w wyniku prowadzonych badań własnych, w zespołach badawczych, a także udziału w przywołanych powyżej wybranych pracach i przedsięwzięciach poprzedniego i bieżącego roku dotyczących ochrony przeciwpożarowej z uwzględnieniem szczególnej wartości dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Potrzeba planowania ochrony przeciwpożarowej

Potrzeba planowania ochrony przeciwpożarowej nie jest zagadnieniem czy tematem często i chętnie podejmowanym przez specjalistów w zakresie ochrony przeciwpożarowej w naszym kraju. W literaturze przedmiotu i praktyce specjalistów w innych europejskich państwach planowaniu ochrony przeciwpożarowej poświęca się zdecydowanie więcej miejsca. W mojej praktyce zawodowej zagadnienie to nabrało szczególnego i praktycznego znaczenia w odniesieniu do szczególnej kategorii chronionego mienia, tj. ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienia zabytkom pełnej ochrony. Prowadzone prace rozwojowe (m.in. projekt finansowany przez NCBiR DOB-BIO7/08/01/2015 pt. *Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast*, realizowany w latach 2015–2018) były nie tylko przyczynkiem, ale i podstawą do sformułowania wniosku o szczególnej potrzebie planowania ochrony w szczególnych obiektach budowlanych, tj. z uwzględnieniem specyfiki chronionych eksponatów, wartości kulturowej i unikalności tej infrastruktury zabytkowej. Najważniejsze wnioski i wyniki badań w tym zakresie przedstawiono w monografii pt. *Wybrane zagadnienia Bezpieczeństwa Pożarowego Obiektów Zabytkowych. Wyniki badań i rekomendacje* (Zboina (red.), 2016). Opracowano między innymi: propozycje i rekomendacje w zakresie szkolenia

i doskonalenia zawodowego oraz programy szkoleń i doskonalenia zawodowego dla pracowników muzeów oraz jednostek ratowniczych, wytyczne i program certyfikacji rozwiązań organizacyjnych i technicznych obiektów zabytków (skierowane do właścicieli, zarządców i użytkowników), przykładową kartę kontroli w zakresie ochrony przeciwpożarowej w aspekcie technicznym i organizacyjnym (przeznaczoną dla właścicieli, zarządców i użytkowników tych obiektów, umożliwiającą samoocenę stanu bezpieczeństwa pożarowego).

W ramach projektu realizowanego w latach 2015–2018 DOB-BIO7/08/01/2015 pt. *Opracowanie innowacyjnego systemu zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych w zurbanizowanych centrach miast* prowadzono dodatkowo badania dotyczące między innymi tworzenia scenariuszy rozwoju pożarów, również w szczególnej kategorii obiektów tj. muzealnych, których wyniki przedstawiono w kolejnej monografii pt. *Bezpieczeństwo pożarowe obiektów muzealnych i ich zbiorów* (Zboina (red.), 2018). W wyniku tych badań i prac opracowano: wymagania dla systemów wspomagających proces ewakuacji zbiorów, dóbr i eksponatów zabytkowych znajdujących się w chronionych obiektach, propozycje programu certyfikacji obiektów muzealnych i zabytkowych w zakresie bezpieczeństwa pożarowego. Zaproponowana na podstawie prowadzonych badań certyfikacja rozwiązań organizacyjnych i technicznych w zakresie ochrony przeciwpożarowej obiektów muzealnych i zabytkowych to kolejny krok, oferta, a także nowe narzędzie w procesie doskonalenia bezpieczeństwa pożarowego obiektów budowlanych o przeznaczeniu muzealnym, w tym często zabytkowych. Certyfikacja ta oferowana jest zarządcom obiektów muzealnych/zabytkowych, którzy dążą do jak najskuteczniejszej ochrony tych obiektów i znajdujących się w nich zbiorów.

Jak już wspomniano, te badania były podstawą do sformułowania wniosku, iż ważnym elementem, czasami pomijanym, jest planowanie ochrony przeciwpożarowej. Szczególnego znaczenia kwestia planowania ochrony przeciwpożarowej nabiera, kiedy obszarem rozważań dotyczących ochrony jest zabezpieczenie dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie zabytkom pełnej ochrony. Kluczowa dla skuteczności ochrony jest już sama koncepcja bezpieczeństwa, a w jej ramach – bezpieczeństwa pożarowego. Przyjęte warunki i rozwiązania ochrony przeciwpożarowej wymagają planowania i bieżącej

okresowej oceny stanu jej skuteczności, uwzględnienia zmian warunków i zagrożeń, bowiem bezpieczeństwo pożarowe jest wynikiem skuteczności przyjętych warunków ochrony przeciwpożarowej (tj. działań prewencyjnych, profilaktyki i edukacji społecznej, działań ratowniczych). Planowanie ochrony przeciwpożarowej odbywa się na podstawie wskazanych celów ochronnych. Opisano je między innymi w publikacji *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa* (Zboina, Wiśniewski B. (red.), 2014, s. 111).

Priorytetem wśród tych celów jest ochrona życia i zdrowia, kolejne to ochrona mienia, środowiska i zapewnienie ciągłości działania, ale w kontekście znaczenia chronionego mienia ten cel należy właściwie wyartykułować, planując ochronę przeciwpożarową obiektów zabytkowych czy zgromadzonych eksponatów. Na podstawie przyjętych celów ochronnych i przy uwzględnieniu istniejących (dostępnych) danych i informacji dotyczących infrastruktury, warunków ochrony przeciwpożarowej, oceny ryzyka tworzy się podstawy planu potrzeb ochrony przeciwpożarowej. Często wraz z opisem stanu obecnego i przez porównanie z przyszłym (docelowym) wymiarowaniem można zaplanować właściwe środki, by określić sposób osiągnięcia ustalanych celów ochronnych. Ważna w tym planowaniu jest nie tylko jej skuteczność, ale i racjonalność podejmowanych działań i środków. Dlatego nie są to procesy proste, polegające wyłącznie na zastosowaniu wymagań przepisów prawa, dokumentów normatywnych czy też zasad wiedzy technicznej. Dodatkowego uwzględnienia wymaga wartość historyczna chronionej infrastruktury czy eksponatów. Dla skutecznego i racjonalnego zaplanowania ochrony przeciwpożarowej konieczne jest tworzenie odpowiednio: koncepcji, warunków ochrony przeciwpożarowej ze szczególnym uwzględnieniem wartości historycznej czy kulturowej zabytków, projektowanie instalacji, organizacja ochrony przeciwpożarowej, zarządzanie bezpieczeństwem pożarowym, zastosowanie technicznych systemów zabezpieczeń, organizacja ochrony, w tym świadomość i zachowania personelu, a także podejmowanie samodzielnych i wsparcie działań ratowniczych PSP. W działaniach dotyczących planowania ochrony przeciwpożarowych w obiektach gromadzących eksponaty zabytkowe i obiektach zabytkowych należy mieć w szczególności na uwadze, iż przepisy dotyczące ochrony przeciwpożarowej przede wszystkim uwzględniają

ochronę zdrowia i życia. Dlatego trudno niejednokrotnie te współczesne przepisy i wymagania zastosować do zabytkowej infrastruktury. Jest to jednak możliwe, choć często wymaga niestandardowej współpracy z konserwatorami zabytków. Podpowiedzią w tym zakresie mogą być między innymi zalecane etapy wdrażania instalacji urządzeń przeciwpożarowych w obiektach budowlanych proponowane w normie PKN-CEN/TS 54-14:2020-09. Na tej podstawie w CNBOP-PIB zaproponowano schemat postępowania podczas planowania ochrony przeciwpożarowej, który był między innymi prezentowany podczas przywołanego na wstępie I Kongresu Bezpieczeństwa Dziedzictwa *Nowoczesne technologie w służbie ochrony dóbr kultury*.

W zakresie zalecanych etapów wdrażania instalacji urządzeń przeciwpożarowych w obiektach budowlanych, w opracowaniu CNBOP-PIB na podstawie PKN-CEN/TS 54-14:2020-09 wskazano następujące etapy:

- 1) **Ocenę ryzyka pożaru** – etap ten powinien być realizowany przede wszystkim pod kątem oceny zagrożeń. Oprócz identyfikacji zagrożeń pożarowych powinny zostać zidentyfikowane także inne zagrożenia związane np. z porażeniem prądem elektrycznym, również od instalacji i urządzeń, których funkcjonowanie jest niezbędne podczas pożaru. W następnych krokach zalecana jest ocena prawdopodobieństwa i dotkliwości zidentyfikowanych zagrożeń oraz przyjęcie strategii ograniczenia ryzyka (środki ochrony).
- 2) **Planowanie** – to specyfikacja celów zastosowania, zakresu i konfiguracji systemu (systemów), działania systemu i współdziałania z innymi systemami na podstawie zidentyfikowanych zagrożeń i znanych warunków brzegowych. Planowanie obejmuje koncepcje, szacowanie potrzeb, dobór optymalnego rozwiązania.
- 3) **Projektowanie** – to etap doboru urządzeń i elementów, ich lokalizacja tak, aby powstały system spełniał określone cele planowania.
- 4) **Instalowanie** – to etap wdrożenia projektu, w szczególności montaż urządzeń i elementów, montaż i podłączenie odpowiednich komponentów systemu.
- 5) **Uruchomienie i konfiguracja** – to etap aktywacji i testowania systemu zgodnie z projektem.

- 6) **Próby odbiorowe i weryfikacja** – to potwierdzanie, że zamówiony system spełnia wymagania dotyczące planowania, projektowania, instalacji i uruchomienia.
- 7) **Akceptacja strony trzeciej i / lub przekazanie do eksploatacji** – to etap, w którym następuje przeniesienie odpowiedzialności za system na organizację określoną w umowie, może być wspierany niezależną opinią i akceptacją strony trzeciej.
- 8) **Użytkowanie** – to obsługa systemu w obiekcie budowlanym.
- 9) **Utrzymanie** – to kombinacja działań profilaktycznych i korygujących w ciągu całego życia systemu, które mają zachować lub przywrócić go do stanu, w którym wykonuje wymagane funkcje.
- 10) **Okresowe inspekcje strony trzeciej** – w przypadku, gdy była akceptacja strony trzeciej.
- 11) **Zmiany, modyfikacje, rozbudowy** – wymagają analizy i przejścia etapów wdrożenia od początku.

W podsumowaniu przedstawionego podejścia do planowania ochrony przeciwpożarowej zasadne jest podkreślenie, iż zaleca się, aby wdrożenie instalacji w obiekcie budowlanym było realizowane etapami przedstawionymi powyżej stosownie dla urządzeń przeciwpożarowych. Zakłada się przy tym, że każdy etap procesu wdrożenia może być realizowany przez inny podmiot posiadający wymagane kwalifikacje i kompetencje oraz że podmiot ten będzie również potrzebował danych i informacji z wcześniejszych etapów tego procesu. Co równie ważne, w każdym etapie procesu wdrożenia instalacji urządzenia przeciwpożarowego w obiekcie budowlanym stawia się wymagania dotyczące kwalifikacji i kompetencji personelu lub podmiotu, odpowiedzialności za wykonywaną pracę oraz dokumentacji, jaka powinna być sporządzona z etapu na etap.

Nowe technologie i rozwiązania

Przybliżona powyżej tematyka planowania ochrony przeciwpożarowej nabiera jeszcze większego znaczenia w kontekście dostępności i stosowania nowych technologii i rozwiązań w ochronie przeciwpożarowej. Codzienne

doświadczenia zawodowe w zakresie badań i certyfikacji czy dopuszczeń wyrobów i systemów stosowanych w ochronie przeciwpożarowej upoważniają do sformułowania uogólnionego wniosku, iż nowe rozwiązania i technologie to z jednej strony nowe możliwości, a z drugiej nowe wyzwania, a niekiedy i nowe zagrożenia. Zaufanie do wyrobów, rozwiązań, w tym do ich właściwości, funkcjonalności, jest szczególnie ważne w obszarze bezpieczeństwa pożarowego i ratownictwa. Oczekiwane właściwości i funkcjonalności to przede wszystkim niezawodność, skuteczność, szeroko rozumiana użyteczność. Wdrażanie nowych technologii i rozwiązań wymaga dlatego pewnej rozwagi i odpowiednich narzędzi, są nimi między innymi procedury badań i certyfikacji, które potwierdzają deklarowane parametry, zamierzony zakres zastosowania i przydatność wyrobu do ochrony, budując w ten sposób zaufanie do wyrobów i realizowanej przez nie ochrony przeciwpożarowej. Procedury te, jak już wspomniano, pozwalają na ocenę właściwości wyrobów, funkcjonalności rozwiązań, a w konsekwencji na ustalenie zakresu zastosowania (w tym wskazania tych rekomendowanych do ochrony zabytków, ale i tych, których w ochronie tej infrastruktury stosować nie należy) i budowanie zaufania do wyrobów, rozwiązania, a także zakresu ochrony. Uzyskane wyniki badań i dowody służą do właściwego zastosowania tych wyrobów i rozwiązań najpierw w planie i koncepcji ochrony przeciwpożarowej, a następnie w wykonanym projekcie i instalacjach urządzeń przeciwpożarowych. Przedstawione powyżej tezy i wnioski można poprzeć licznymi przykładami i podstawami, ale z uwagi na ograniczenia redakcyjne publikacji ograniczono je jedynie do przywołania ich wybranych źródeł (Zboina, 2020a).

Aktualne wyzwania, potrzeby i zagrożenia dla bezpieczeństwa pożarowego skutkują koniecznością poszukiwania i wdrażania nowych, różnorodnych rozwiązań w tym zakresie. Te nowe rozwiązania są niezbędne dla zwiększenia skuteczności i doskonalenia ochrony przeciwpożarowej. W związku z tym konieczne jest poszukiwanie i wdrażanie także kryteriów oceny skuteczności nie tylko poszczególnych działań w ramach ochrony przeciwpożarowej, ale również jej szczegółowych rozwiązań. Zarówno wdrażanie innowacyjnych rozwiązań, jak i doskonalenie systemu bezpieczeństwa pożarowego wymaga,

poza otwartością i gotowością na zmiany, określonych warunków umożliwiających tworzenie i skuteczne implementowanie potrzebnych rozwiązań.

Racjonalizacja ochrony

W rozważaniach dotyczących skuteczności ochrony przeciwpożarowej, ale i jej racjonalizacji należy pamiętać, iż bezpieczeństwo pożarowe jest osiągalne dzięki skuteczności przyjętych rozwiązań w jej ramach. Natomiast skuteczność ochrony przeciwpożarowej zależy w szczególności od podejmowanych działań prewencyjnych w aspekcie technicznym i organizacyjnym, w tym, w przypadku powstania pożaru, od świadomości i zdolności do działania personelu w obiekcie, w dalszej kolejności od działań ratowniczo-gaśniczych prowadzonych przez straż pożarną. Ochrona przeciwpożarowa często wymaga odpowiednich rozwiązań, czego znakomitym przykładem są szczególne potrzeby zabezpieczenia dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie zabytkom pełnej ochrony. Nie można przy tym zapominać, iż wymagania przepisów prawa w szczególności dotyczą ochrony ludzi, dlatego często konieczne jest poszukiwanie skutecznych dodatkowych rozwiązań technicznych i organizacyjnych służących ochronie infrastruktury zabytkowej. Równie ważne jest uzmysłowienie sobie, iż doskonalenie i ocena stanu w zakresie bezpieczeństwa pożarowego jest zadaniem ciągłym. Osiągnięcie celu skutecznej i racjonalnej ochrony możliwe jest z jednej strony dzięki bieżącemu uwzględnianiu powstawania nowych zagrożeń i ewolucji już tych znanych, a z drugiej dzięki wzajemnemu powiązaniu i synergii wszystkich podejmowanych działań na rzecz ochrony przeciwpożarowej tj. prewencyjnych, ratowniczych, a także profilaktyki i edukacji społecznej.

Dynamika i rozwój pożaru niejednokrotnie zaskakują, dlatego tak ważna jest zdolność do podejmowania działań i poprawność zachowań personelu, które decydują o zdrowiu, życiu, ale i wielkości strat materialnych, co należy uwzględnić w warunkach ochrony przeciwpożarowej w szczególności obiektów zabytkowych i/lub w przypadku ochrony eksponatów. W planowaniu i zarządzaniu ochroną przeciwpożarową należy ponadto uwzględnić fakt, iż mimo doskonalenia, zmian i wprowadzania nowych rozwiązań mających

wpływ na jakości wyrobów, systemów i rozwiązań mogą powstawać problemy w tym zakresie podczas eksploatacji instalacji i urządzeń przeciwpożarowych. Dlatego szczególnego znaczenia w zakresie „jakości” technicznych systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych nabierają kwalifikacje i kompetencje personelu i podmiotów, które projektują, instalują, konserwują techniczne systemy zabezpieczeń przeciwpożarowych.

Przedstawiona powyżej potrzeba planowania ochrony przeciwpożarowej, w tym stosowania nowych wyrobów, systemów i rozwiązań, ma szczególne znaczenie dla doskonalenia skuteczności ochrony. Potrzeba ta bezpośrednio jest związana z zaufaniem do tych wyrobów, systemów i rozwiązań. Doświadczenia, badania, wnioski z eksploatacji prowadzą do doskonalenia, zmian i postępu w ochronie przeciwpożarowej. Planowanie ochrony przeciwpożarowej nabiera szczególnego znaczenia w obiektach zabytkowych i tych, w których gromadzone są zbiory muzealne wysokiej wartości. W planowaniu ochrony przeciwpożarowej konieczne jest uwzględnianie dostępnych nowych technologii i rozwiązań. Technologie te i rozwiązania stwarzają nowe możliwości (np. w skuteczności detekcji pożaru lub systemów jego kontroli czy gaszenia), stanowią jednak również pewne nowe wyzwania projektowe, instalacyjne, a także w zakresie zamierzonego zakresu zastosowania. Nowe rozwiązania mogą także stwarzać pewne dodatkowe lub całkowicie nowe zagrożenia.

Dodatkowe trudności należy przewidywać w nieodległej przyszłości, dotyczące regulacji prawnych i pewnego możliwego do zabsorbowania, niekorzystnego, ogólnego trendu. Zagadnienia prawne dotyczące ochrony zabytków tylko w ostatnim roku, jak już wspomniano, były przedmiotem licznych dyskusji, analiz, prac i prelekcji. Wśród nich jedną z ciekawszych była prelekcja (Wyszomirska, 2023) wskazująca, iż w nieodległej przyszłości raczej w każdym z obszarów życia i gospodarki, w tym tych z zakresu ochrony i bezpieczeństwa należy spodziewać się, iż prawodawstwo, jego dostosowywanie oraz doskonalenie będzie jeszcze trudniejsze. Powyższego wniosku podstawą jest teza, iż rozwój i potrzeby z nim związane następuje coraz szybciej, a legislacja i zasady tworzenia prawa oraz ich standardy sprawiają, iż czas ich uchwalania raczej się wydłuża niż skraca. Ta inspirująca teza i wnioski skłaniają do refleksji

o potrzebie poszukiwania rozwiązań i ich podstaw prawnych, które będą skutkować możliwością lepszej ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Podsumowanie

Aktualne i wciąż ważne pozostaje pytanie: Jak skuteczniej chronić? Dotyczy ono między innymi zabezpieczenia dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienia zabytkom pełnej ochrony. W zakresie ochrony przeciwpożarowej w powyższym artykule przedstawiono wybrane zagadnienia dotyczące jej potrzeby i zasadności planowania. Zagadnienia te powiązано z tematyką stosowania nowych technologii i rozwiązań na rzecz ochrony przeciwpożarowej. Działania te ukierunkowane są na poprawę skuteczności ochrony przeciwpożarowej połączone z jej dostosowaniem i racjonalizacją. Zabezpieczenie dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie zabytkom pełnej ochrony wymaga pogłębiania współpracy wielu podmiotów, w tym w szczególności Państwowej Straży Pożarnej i konserwatorów zabytków. Współpraca ta wymagać zapewne będzie nowych rozwiązań, w tym być może prawnych. O postępach w tej współpracy i przyjętych kierunkach racjonalizacji ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków być może będzie możliwość napisać na łamach „Ochrony Ludności i Dziedzictwa Kulturowego” w jego kolejnych numerach.

W podsumowaniu chciałbym ponadto zacytować wybrany fragment z recenzji publikacji przywołanej wcześniej w artykule (Zboina (red.), 2016). Jest to recenzja dr. hab. Andrzeja Czupryńskiego, a cytowane poniżej słowa – w mojej ocenie – są znakomitym podsumowaniem podnoszonej w przedmiotowym artykule tematyki:

Każdy naród pragnący zachować ciągłość kulturową ze szczególną troską odnosi się do spuścizny kulturowej. Jednakże wymaga to dużych nakładów finansowych i czasami administrator obiektu ze względu na koszty (co nie usprawiedliwia zaniedbań) zaniedbuje bezpieczeństwo pożarowe. Z drugiej strony należy posiadać świadomość, że ze względu na cechy historyczne obiektu nie zawsze jest możliwe zastosowanie wszystkich norm bezpieczeństwa. Zatem w tym obszarze bezpieczeń-

stwa uwidacznia się specyfika obiektów zabytkowych. Stąd z punktu poznawczego jest to właściwy obszar zainteresowania naukowego, ponieważ wnioski z badań dostarczają nie tylko wiedzy (jakie są przyczyny określonego stanu rzeczy?), ale przede wszystkim pragmatycznych zaleceń (jak przeciwdziałać zagrożeniom?) zmierzających do poprawy jakości bezpieczeństwa obiektów zabytkowych. Jest to problem złożony wymagający nie tylko właściwego przygotowania administratorów do zarządzania bezpieczeństwem obiektów zabytkowych, ale również właściwego przygotowania procedur, zamierzeń profilaktycznych i służb uczestniczących w akcjach ratowniczych. A zatem podjęcie badań w tym obszarze jest zasadne tak z punktu poznawczego, jak i utylitarne- go, ponieważ wnioski wypracowane w procesie badań dostarczają podstaw do projektowania systemu bezpieczeństwa pożarowego obiektów zabytkowych.

Streszczenie: W artykule przedstawiono wnioski i propozycje sformułowane w wyniku prowadzonych badań własnych i w zespołach badawczych. Dodatkową motywacją do ich prezentacji były przedsięwzięcia i inicjatywy poprzedniego i bieżącego roku dotyczące ochrony przeciwpożarowej z uwzględnieniem szczególnej wartości dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Przedstawione rozważania dotyczą ważnego zagadnienia sprowadzającego się do pytania o to, jak skuteczniej chronić, jak skutecznie zabezpieczać dziedzictwo kulturowe oraz jak skuteczniej zapewniać zabytkom pełną ochronę? W artykule podjęto między innymi tematykę potrzeby i zasadności planowania ochrony przeciwpożarowej. Zagadnienia te powiązано z tematyką stosowania nowych technologii i rozwiązań na rzecz ochrony przeciwpożarowej. W podsumowaniu wskazano, iż działania te ukierunkowane powinny być na cel, jakim jest poprawa skuteczności ochrony przeciwpożarowej połączone z jej dostosowaniem i racjonalizacją. Zabezpieczenie dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie zabytkom pełnej ochrony wymaga pogłębiania współpracy wielu podmiotów, w tym w szczególności Państwowej Straży Pożarnej i konserwatorów zabytków. Współpraca ta wymagała i wymagać będzie zapewne nowych rozwiązań, w tym być może prawnych.

Abstract: The article presents conclusions and proposals formulated as a result of own research and research teams. Additional motivation for their presentation were the undertakings and initiatives of the previous and current year concerning fire protection, taking into account the special value of cultural property and national heritage. The considerations presented deal with an important issue boiling down to the question of how to protect more effectively? - How to effectively secure cultural heritage and how to more effectively provide full protection to monuments? Among other things, the article addresses the need and legitimacy of fire protection planning. These issues were linked to the topic of applying new technologies and solutions for fire protection. In conclusion, it was indicated that these activities should be aimed at the goal of improving the effectiveness of fire protection combined with its adaptation and rationalization. Securing cultural heritage and

providing full protection to monuments requires deepening cooperation between many entities, including in particular the State Fire Service and conservators of monuments. This cooperation has required and will probably require new solutions, including perhaps legal ones.

Słowa kluczowe: ochrona przeciwpożarowa, bezpieczeństwo pożarowe, ochrona zabytków, dziedzictwo kulturowe, działania prewencyjne

Keywords: fire protection, fire safety, monument protection, cultural heritage, preventive measures

Bibliografia

- Chwała, M. (2023). Znaczenie PSP w ochronie dóbr kultury – rola Wydziału Centrum Szkolenia OL i DK w SA PSP w Krakowie. *Ochrona Ludności i Dziedzictwa Kulturowego*, 1, 1–24.
- Czop, J. (2019). Centralny Magazyn Zbiorów Muzealnych – nowe zadania Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów. *Muzealnictwo*, 60, 92–102. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.2614>.
- Guzewski, P., Małozieć, D., Wróblewski, D. (red.) (2014). *Czerwona księga pożarów*. Józefów: Wydawnictwo CNBOP-PIB.
- Janik, P., Czapla, R. (2015). *Požary obiektów zabytkowych w ostatnich latach – przyczyny i statystyki*. W: *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych*. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji zorganizowanej w dniach 4–6 listopada 2015 r. w Krakowie, Niepołomicach i Mysłowicach. Zeszyty Naukowe Szkoła Aspirantów PSP w Krakowie.
- Janik, P., Zając, S. (2015). *Instrukcje bezpieczeństwa pożarowego także dla obiektu zabytkowego. Zbytek, czy konieczność?* W: *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych*. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji zorganizowanej w dniach 4–6 listopada 2015 r. w Krakowie, Niepołomicach i Mysłowicach. Zeszyty Naukowe Szkoła Aspirantów PSP w Krakowie.

- Kielin, J., Wojtasiak, B., Zaciera, K., Riegert, D. (2015). *Opracowanie koncepcji szkolenia (formy i metody szkolenia, potencjalni uczestnicy, długość, miejsce szkolenia)*. Opracowanie w ramach realizacji projektu NCBiR, nr umowy projektu: DOB-BIO7/08/01/2015.
- Klusek, S. (2023). *Organizacja działań ratowniczo-gaśniczych podczas pożaru katedry w Gorzowie Wielkopolskim*. Referat wygłoszony podczas VIII Konferencji Naukowej (Wrocław, 23 września 2023).
- Kocewiak, S. (2014). Organizacja ochrony muzeów skansenowskich. W: *ABC ochrony muzeów skansenowskich* (s. 19–25). Szkolenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 4/2014. Warszawa: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.
- Konieczny, A. (2023). *Ochrona dziedzictwa kulturowego w obliczu współczesnych zagrożeń*. Referat wygłoszony podczas I Kongresu Bezpieczeństwa Dziedzictwa (Gdynia, 31 maja – 2 czerwca 2023 r.).
- Kosowski, B., Luzar, A. (2020). Wybrane media społecznościowe w komunikacji kryzysowej na przykładzie pożaru katedry Notre Dame. *Safety & Fire Technology*, 56, 6–20. <https://doi.org/10.12845/sft.56.2.2020.1>.
- Koss, A., Wyszomirska, M., Zambrzycki, P. (2023). Wybrane aspekty ochrony zabytków w kontekście działalności Międzyuczelnianego Instytutu Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki na rzecz ochrony, konserwacji i zabezpieczenia. *Ochrona Ludności i Dziedzictwa Kulturowego*, 2, 31–50.
- Kuś, A. (2023). 150 lat Krakowa. *Przegląd Pożarniczy*, 5, 24–30.
- Luzar, A. (2023). *Metodyka analizy stopnia zagrożenia pożarowego obiektów o wysokim znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego*. Referat wygłoszony podczas I Kongresu Bezpieczeństwa Dziedzictwa (Gdynia, 31 maja – 2 czerwca 2023 r.).
- Osiewicz, K. (2015). Instrukcja przygotowania zbiorów do ewakuacji. W: *ABC Dokumentacja organizacyjno-ochronna w muzeach i wybrane przepisy prawa* (s. 74–82). Szkolenia Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 5/2015. Warszawa: Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów.
- Praca zbiorowa (2015). *Ochrona dóbr kultury na wypadek szczególnych zagrożeń – bezpieczeństwo użytkowania obiektów zabytkowych*. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji zorganizowanej w dniach 4–6 listopada 2015 r. w Krakowie,

- Niepołomicach i Mysłowicach. Zeszyty Naukowe Szkoła Aspirantów PSP w Krakowie.
- Sobótko, A. (2023). *Wyzwania niezwykłego miasta*. Rozmowa z Komendantem Miejskim PSP w Krakowie st, bryg. Pawłem Kupikiem. *Przegląd Pożarniczy*, 5, 20–22.
- Symczyński, J, Kociołek, K. (2023). Przygotowanie straży pożarnej do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych w obiektach zabytkowych – krótka analiza ofert i programów szkolenia. *Ochrona Ludności i Dziedzictwa Kulturowego*, 1, 93–107.
- Szuniewicz-Stępień, M. (2022). Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych – nowe wyzwania naukowo-dydaktyczne AMW w Gdyni. W: B. Pączek (red.), *Audentes fortuna iuvat. 100 lat na pokładzie Akademii Marynarki Wojennej* (s. 125–137). Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840).
- Wojtkowski, R., Czajka, A., Boruszkowska, M. (2019). *Budynek archiwum. Wskazówki dla uczestników budowlanego procesu inwestycyjnego*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych.
- Wolański, R., Gielżecki, J. (2023). Znaczenie jednostek ochrony przeciwpożarowej w ochronie obiektów dziedzictwa kulturowego z zasobach lokalnych społeczności. *Ochrona Ludności i Dziedzictwa Kulturowego*, 1, 63–92.
- Wróblewski, D. (2023). *Ochrona dziedzictwa kultury w kontekście budowania odporności na wypadek wystąpienia zdarzeń niekorzystnych zagrażających dziedzictwu kultury*. Referat wygłoszony podczas I Kongresu Bezpieczeństwa Dziedzictwa (Gdynia, 31 maja – 2 czerwca 2023 r.).
- Wyszomirska, M. (2023). *Rozwój technologii jako nowe wyzwanie dla współczesnego prawnodawstwa*. Referat wygłoszony podczas III Międzynarodowej Konferencji Naukowej (Józefów, 30 maja 2023 r.).
- Wyszomirska, M. (2023). *Wybrane aspekty prawne ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego*. Referat wygłoszony podczas I Kongresu Bezpieczeństwa Dziedzictwa (Gdynia, 31 maja – 2 czerwca 2023 r.).
- Zalasińska, K., Zeidler, K. (2015). *Wykład prawa ochrony zabytków*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

- Zboina, J. (2018). *Bezpieczeństwo pożarowe – rozważania na gruncie nauki i praktyki*. Józefów: Wydawnictwo CNBOP-PIB.
- Zboina, J. (2020a). *Badania i wdrożenia, Interdyscyplinarność badań bezpieczeństwa*. Józefów: Wydawnictwo CNBOP-PIB.
- Zboina, J. (2020b). *Wdrażanie nowych technologii i rozwiązań w ochronie przeciwpożarowej*. Lwów: Wydawnictwo Lwowski Państwowy Uniwersytet Ochrony Życia.
- Zboina, J. (2023). *Planowanie ochrony przeciwpożarowej z uwzględnieniem szczególnej wartości dóbr kultury i dziedzictwa narodowego*. Referat wygłoszony podczas I Kongresu Bezpieczeństwa Dziedzictwa (Gdynia, 31 maja – 2 czerwca 2023 r.).
- Zboina, J. (red.) (2016). *Wybrane zagadnienia Bezpieczeństwa Pożarowego Obiektów Zabytkowych. Wyniki badań i rekomendacje*. Józefów: Wydawnictwo CNBOP-PIB.
- Zboina, J. (red.) (2018). *Bezpieczeństwo pożarowe obiektów muzealnych i ich zbiorów*. Józefów Wydawnictwo CNBOP-PIB.

Data przesłania artykułu do Redakcji: 19.10.2023 r.

Data akceptacji artykułu: 22.12.2023 r.